

TERMÉSZETTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Megjelenik minden hónap 1-én és 15-én legalább is 2 nagy nyolcad-rét ivnyi tartalommal; időnként szövegközti rajzokkal illusztrálva.

HAVONKÉNT KÉTSZER MEGJELENŐ
ISMERETTERJESZTŐ FOLYÓIRAT

E folyóiratot a Társulat tagjai az évdíj fejében kapják; nem tagok részére a Pótfüzetekkel együtt évenként 12— pengő,

64. KÖTET.

1932. AUGUSZTUS 1—15.

961—962. FÜZET.

Budapest virágoskertjei.

Hogy Budapest a világ egyik legszebb városa, azt a külföldiek is szívesen elismerik. De mondanák-e, ha nem volna Dunája, Gellérthegye, Várhegye és zöld ékessége a hegyek lejtőin, a Margitszigeten és itt-ott a városban? Virág és fa nélkül a legszebb paloták sorai is egyhangú, szürke képbe olvadnának össze. Valamely város képét elevenné, sőt bájossá csak a víz és a növényzet tudja tenni. Az emberek jövése-menése, bármily mozgalmas legyen is, a várost még nem teszi kedvessé. Az építészet és a kertészet harmonikus együttműködése alkothat csak olyan várost, amelynek szépsége a legkényesebb ízlést is kielégíti.

Azzal a kérdéssel, hogy miképpen kellene a növényzetet mint díszítő elemet fővárosunk további kifejlesztésében felhasználni, a Székesfővárosi Kertészet van hivatva foglalkozni. Felvethetünk azonban egy másik kérdést is. Mit nyújt Budapest annak, aki elsősorban a fák és virágok iránt érdeklődik? Erre a kérdésre szeretnék felelni. Nem lesz szó a főváros környékének vadon termő növényeiről és erdeiről. Minden botanikus tudja, hogy Budapest vidékének flórája mennyire érdekes és gazdag. A közönség is tudja, hogy milyen hosszú, kényelmes és kedves utak vezetnek a főváros szép erdősegeiben keresztül-kasul. Csak a város belső területeinek jelentősebb kertészeti és botanikai látványosságait kívánom röviden ismertetni.

Bevezetésül néhány kiváló külföldi botanikus véleményét idézem. LINGELSHHEIM, a boroszlói egyetem tanára, amikor a Sashegyről jövet felért a Gellérthegyre és váratlanul maga alatt látta a hatalmas várost gyors egymásutánban felvillanó lámpasoraival, az ezernyi fényponttól és sötétlő falombtól szegélyezett Duna két partját, őszinte elragadtatással így kiáltott fel: „Märchenhaft! Meseszerű! Ha elmondanám odahaza, nem hinnék el; de ezt a csodás látványt leírni nem is lehet!” A Margitszigeten megcsodálta az óriás fáknak a smaragdzöld pázsitig leboruló koronáit és az artézi kút meleg vizének esését, ezt mondta: „A budapestiek nem is tudják, milyen szépségeik vannak!”

PAX, a boroszlói egyetem világhírű professzora különösen azt emelte ki, hogy Budapest utcáin és sétaterein sok olyan érdekes és ritkább fát látott, amilyenek a német városokban nincsenek. Ezek közül megemlítette a következőket: *Ailanthus*, *Broussonetia*, *Celtis*, *Cercis*, *Catalpa*, *Elaeagnus*, *Maclura*, *Platanus*. Különösen tetszetek neki a Ferenc József-tér Broussonetiái, Maclurái és a tér közepén gazdagon és fehéren virágzó kőrisfa, a *Fraxinus ornus*. Ha most jönne, már csak négy Broussonetiát találna a Széchenyi szobra közelében. Azóta kivágták a Ferenc József-tér és talán

egész Budapest egyetlen virágos kőrisét is. A két Maclurának még megkegyelmeztek.

HJÄLMAR MÖLLER svéd botanikust a parkok pázsitjának szépsége lepte meg. Olyan gyepet, amilyent a Városligetben és a Margitszigeten látott, nem talált Európa nyugati országaiban sem, holott a mi éghajlatunk nem kedvez a pázsitgyepnek. Ugyanezt mondotta e napokban STAFF is, a kiváló angol botanikus, a kewi botanikai múzeum és kert volt őre, aki a Városliget pompás virágköröndjét is nagyon dicsérte. Észrevette azt is, hogy a Fővárosi Kertészet a város minden legkisebb terecskáját is bájos zöld szigetté iparkodik átalakítani. Nagyon sikerültnek mondta a Városmajor, a Döbrentei-tér és a Szabadság-tér kertészeti elrendezését is.

GUGLER bajor botanikusnak, aki a Magyar Nemzeti Múzeum búza- virágféléit tanulmányozta, különösen a Lukács-fürdő tavában díszlő tündérrózsa, a *Castalia thermalis* és a római fürdő árkának sebes vizében lebegő *Vallisneria* tetszett. Meghalt a mi kedves bajor barátunk és azóta hozzá nem értő emberek kiirtották a *Vallisneriát* és szemünk előtt elrejtették a tündérrózsát is. Kár e két szép növényért, mert érdekes ritkaságok.

VESTERGREEN, a kiváló svéd botanikus határozottan szebbnek mondta Budapestet Velencénél, mert utóbbinak csak palotái és kanálisai vannak, míg Budapestnek Dunája, hegyei, fái és virágai is vannak. Budapest szépsége megbővölte és Budapest révén megszerette országunkat is.

Most pedig ne a külföldiek, hanem a magunk szemével nézzünk körül!

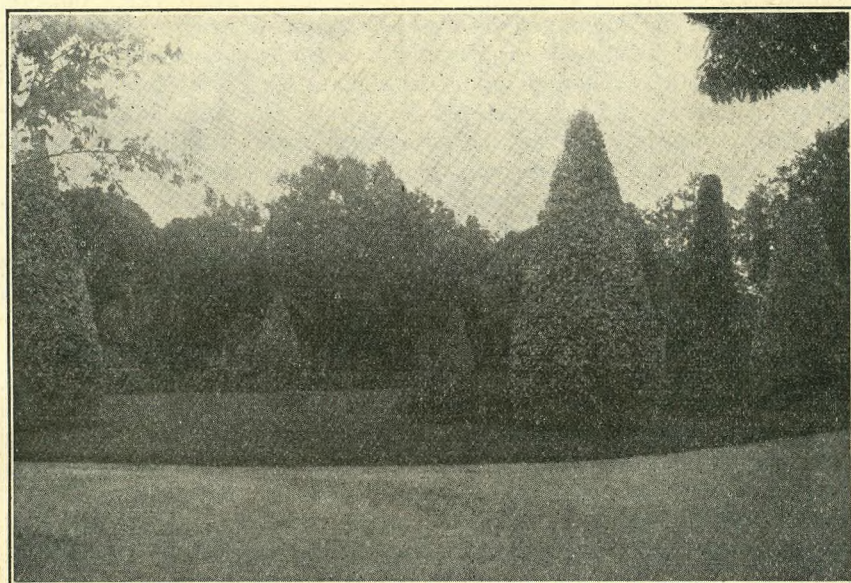
Mindazt a sok virágdíszes és falombos szépséget, amit Budapest utai, parkjai és pálmaházai szemünk elé tárnak, a következő intézményeknek köszönhetjük: 1. a Székesfővárosi Kertészete, 2. a Margitsziget Kertészete, 3. a Királyi Várkert Kertészete, 4. az Állatkert Kertészete, 5. a Pázmány Péter Egyetemi Növénykert, 6. a Kertészeti Tanintézet, 7. a Székesfővárosi Kertészkepző Iskola.

A Székesfővárosi Kertészet megművelés alatt álló területe 330 hektár, amelyből Pestre 270, Budára 60 hektár jut. Összesen 567 fásított utcája és útja van, amelyekre 122.000 sorfát ültetett ki. Összehasonlítául megemlítem, hogy Budapestnek összesen 1778 utcája és útja van. Parkjainak és kertjeinek száma 127. Szaporító telepe 3 van. Kertészeti művelés alatt álló legnagyobb területei a nagyság sorrendje szerint: A Népliget (118 hektár), a Városliget (97 ha), a Városmajor, a Tisza Kálmán-tér, a Gellérthegy, Erzsébet-tér, Szabadság-tér, Kossuth Lajos-tér. Ezek az adatok is mutatják, hogy a főváros kertészetének milyen hatalmas működési területe és mekkora fontossága van a város külső képezésének esztétikai kialakításában.

Ha voltak is a régi Pestnek és Budának kertjei, azok voltaképpen csak zöldséges kertek voltak a mai V—IX. kerületek területén. A kertészet történetében fordulópontot jelent az 1808. év, amikor József nádor megalakította a Királyi Szépítő Bizottságot. Ez a bizottság vetette meg 1817-ben alapját a mai Városligetnek a régi Új-Bécs helyén, amely egykoron a Margitsziget apácáinak tulajdona volt. A nádor vezette be Kőbánya felől a kis patakot a Városligetbe, hogy ott tavat létesíthessen; a Király-utcának ligeti részét is ő fásította. A Városliget első vadgesztenyefáit és platánjait 1846-ban ültették. 1861-ben, amikor a Szépítő Bizottság megszűnt, Pest városa vette át annak feladatát. A mostani Székesfővárosi Kertészet a múlt század hetvenes éveiben létesült.

1. kép. A Székesfővárosi Kertészet szaporító telepe a Vágány-utcában.
Gladiolus ágyak.

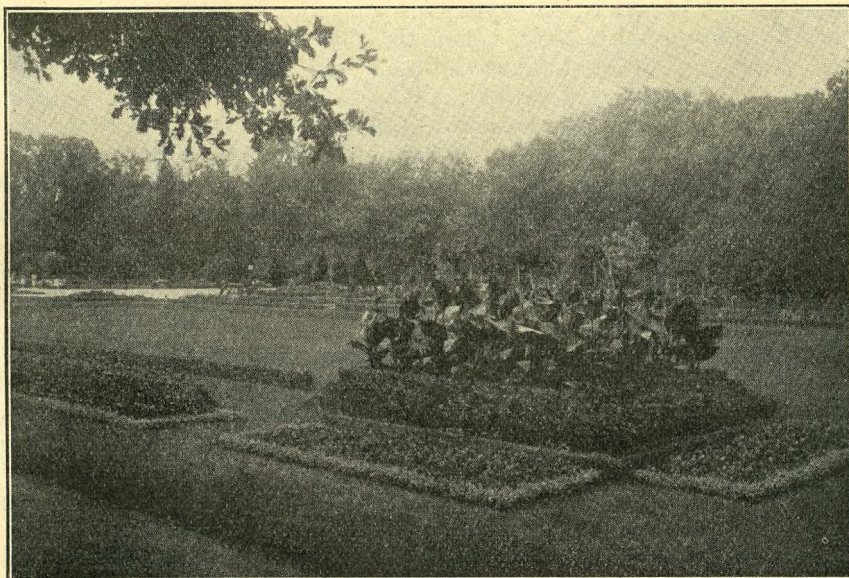

2. kép. Székesfővárosi Kertészet. A Sorbus aria, Thuja, Elaeagnus és
Ulmus kúpalakúra nyesett fái a Népligetben.

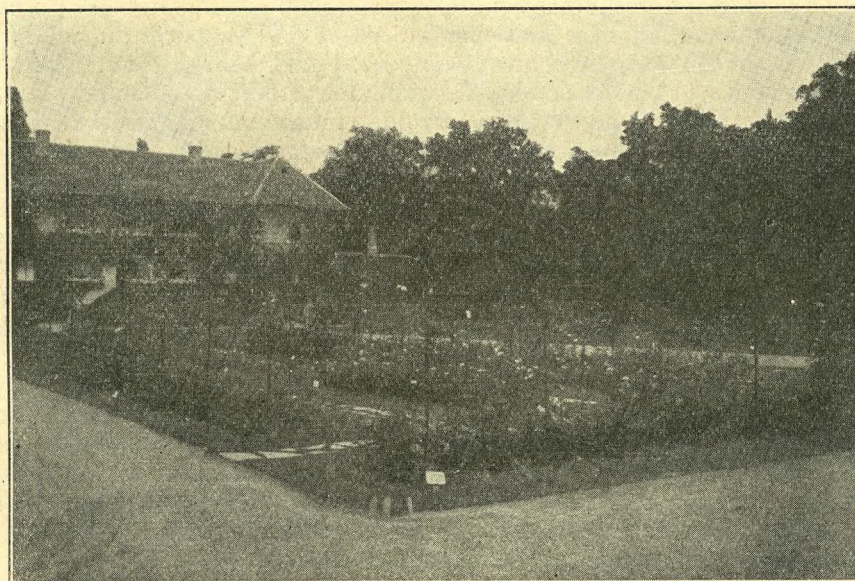
Hogy a Székesfővárosi Kertészet milyen nagyszabású munkálkodást fejt ki, azt néhány számmal kívánom megvilágítani. A virágágyak tavaszi díszítésére évente mintegy 12.000 jácinthagymát, 58.000 tulipánhagymát ültet ki. Ezeket elvirágzásuk után nyári virágokkal cseréli ki. Ilyenkor sor kerül mintegy 20.000 muskátli kiültetésére. Rózsából évente átlag 2000 darabot ültet ki. Tömérdek darabot kell ültetni azokból a virágokból, amelyekkel tömeghatást lehet elérni. Ilyenek például a következők: *Pelargonium*, *Begonia*, *Salvia splendens*, *Heliotropium*, *Celosia*, *Canna*, *Delphinium*, *Dahlia*, *Arenaria caespitosa*. El lehet ezek után képzelni, milyen élénk, fáradhatatlan munka folyik a kertészet szaporító telepein, ahol sok százféle növényt szaporítanak. Az eredményeket látva, el kell ismernünk, hogy a Székesfővárosi Kertészet eddigi kiváló igazgatói, ILSEMANN KERESZTÉLY és RÁDE KÁROLY elévülhetetlen érdemeket szereztek a főváros szépítése körül. A mostani igazgató, MORBITZER DEZSŐ már rövid idő alatt is bebizonyította, hogy nagy elődeinek méltó utóda.

Rendkívül érdekes és tanulságos az a jegyzék, amelyben RÁDE pontosan felsorolta a főváros területén kiültetett fás növényeket. Kiderül, hogy 775-féle lomblevelű és 85-féle tűlevelű fa és cserje díszíti a város parkjait; legnagyobb számban a Városligetet és a Népligetet. A felsorolásból csak azt emelem ki, hogy egyedül 57-féle jávorfája van a város parkjainak! Ez a nagy változatosság meg is látszik a parkokban. A formáknak és színeknek leírhatatlan gazdagsága lep meg bennünket. A hatalmas Népliget egyúttal a ritkaságoknak is szép gyűjteménye. Helyenként táblák árulják el a fa nevét. Félek a Népliget ismertetésébe fogni, mert nem érnék a végére. A Népliget bejárata közelében egy egyszerű emlékkő örökítette meg ILENCFALVI SÁRKÁNY JÓZSEF képviselő nevét, akinek indítványára vetette meg alapját 1868-ban a fővárosi hatóság a Népligetnek. A Városliget és a Népliget mellett eltörpülnek a város belsejében levő parkok, de ha kicsinyek is, mégis drága ékességei Budapestnek. A szép *Celtisektől* körülvelt kis József-tér a maga egyszerűségében bájos zöld sziget a házak szürkességében. A közelében levő Erzsébet-tér tarkább, nyitottabb. Vannak szép, terebélyes fái és sokféle színű virágai. Nekem tetszik *Koelreuteriája*, melynek elevensárga nagy virágbugái messziről fénylenek. Ismét más jellege van a Szabadság-térnek, melynek parkja az egykori „Neugebäude“ kaszárnya helyén létesült. Ott, ahol önkéntes koromban a „Paradeschritt“-re tanítottak, most Magyarország virágos térképe, MORBITZER kertészeti igazgató pompásan sikerült alkotása díszlik és emlékeztet az idő múlására és a magyar nemzet kálváriájára. Példa, melyet vidéki városaink is utánozhatnak.

A Székesfővárosi Kertészetnek fontos feladata az utcák fásítása is. Pesten 296 és Budán 271 utca és út van fásítva. Az utcáknak mintegy kétharmada szűk és ezért nem fásítható. Bizonyára unalmas látvány volna, ha csak egyféle fát ültetnének. A Kertészet gondoskodott is némi változatosságról. A budai oldal utait a vadgesztenye és a jávorfa jellemzi, míg Pesten inkább az akác és a platán uralkodik. Elég, ha a Duna két partjára mutatok reá: a pesti partot ritkás akácok, a budai partot dúslombú, árnyékot adó vadgesztenyék szegélyezik. *Celtisből*, *Sophorából* és szilből jóval több van Pesten, mint Budán. Sajnálni lehet, hogy kevés a hársfa: Budán mindössze négy és Pesten csak hét útvonalon található. Itt említem meg, hogy a Múzeum-körút 4. számú épülete közelében levő

3. kép. A Székesfővárosi Kertészet virágágyai a Városligetben.
Az előtérben egy szép Canna-csoport.

4. kép. A rózsaliget egy része a Margitszigeten. Háttérben a Parthenocissus tricuspidatával bevont és Petuniával díszített kertészeti épület.

Tilia tomentosa bizonyítja a legjobban, hogy milyen jól válik be ez a szép magyar hárs az utcára is. Az egyik hárs törzsének kerülete 150 cm. ANGYAL DEZSŐTől tudom, hogy ezek a hársak a főváros legrégebbi sorfái közül valók. Hosszabb útvonalainkra többféle fát ültettek ki. Az Andrássy-úton például a következők vannak: *Celtis occidentalis*, *Platanus occidentalis*, *Ulmus vegeta* és *Acer dasycarpum*. Sajnálatos az is, hogy alig van néhány utunk, amelyben kettős sorban állanak a fák. Erről persze a Székesfővárosi Kertészet nem tehet, hiszen nem ő szabja ki az utak szélességét. Mennyivel mutatósabb volna például a pesti Dunapart, ha házait annak idejében beljebb építették volna! A szűk utcák és apró terecskék nem tudnak elegendő friss levegőt juttatni a házak közé. A nyári forróságban eltikkadt lakosságnak árnyékot adó, terebélyes fák tömegére volna szüksége.

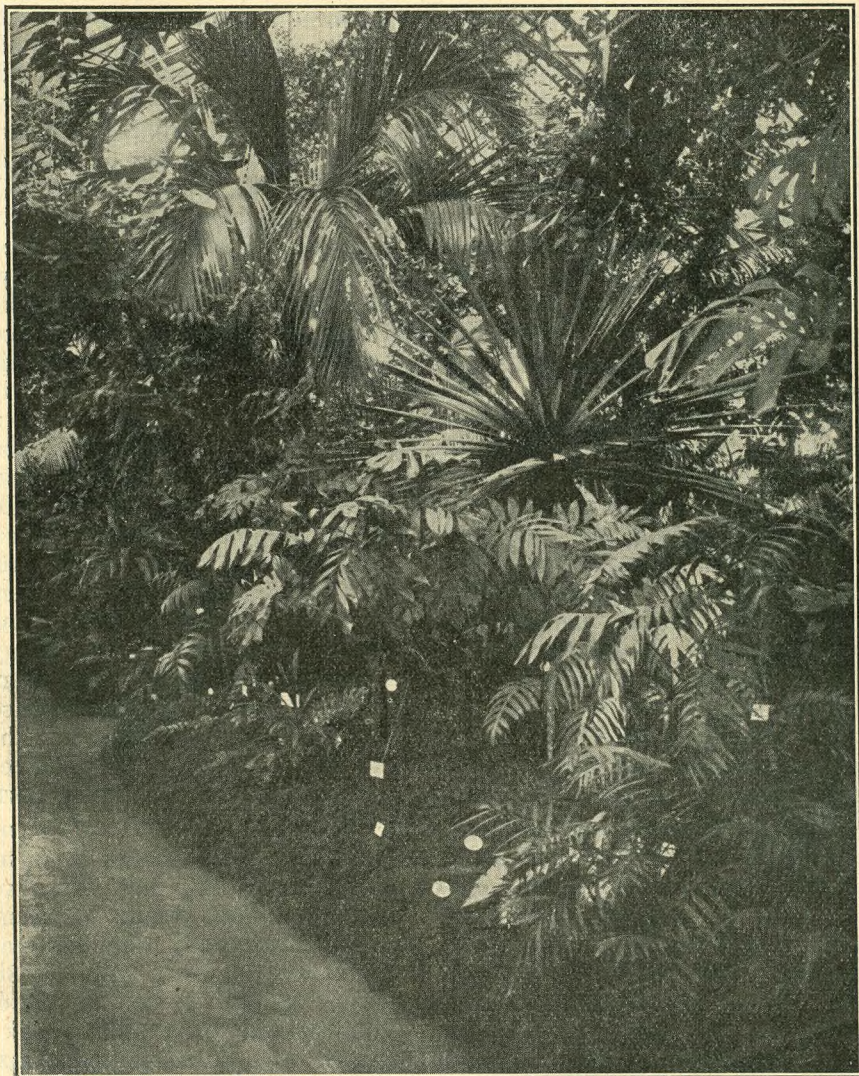
Nagy baj az is, hogy a tereken és parkokban nincs elegendő csobogó kút vagy vízmedence. A Gellérthegynél oldalába épített vízesésnek is csak száraz kövei tolnak szemünk elé. Egész sereg kutat sorolhatnánk fel, amelyek szárazságukkal csúfolják ki rendeltetésüket. Még a Margitsziget elején levő szép kút is száraz. A szobor Panja hiába furulyázik, nem tudja a vizet kicsalni a vízvezeték csővéből. Elmondhatjuk, hogy Budapest fürdőváros a száraz kutak városa! Persze, takarékoskodni kell a vízvezetéki vízzel. Ámbár a Dunából felszivattyúzott vízzel is lehetne táplálni a gellérthegyi vízesést, a Döbrentei-tér bájos kis parkjának szökőkútját és bizonyára más kutakat is.

A Gellérthegyi kertészeti rendezése csak nemrég indult meg. A fővárosnak ez a jellegzetes kimagasló pontja olyan páratlan látványosság, melyet nagyon meg kell becsülnünk. Budapest legerősebb vonzó mágnesévé kell tenni. Legcélyszerűbbnek látszik, ha meghagyják a hegy formáját úgy, ahogy a geológiai korszakok évmilliói a Duna partjára rögzítették. Pusztuló növényzetét azonban meg kell menteni és el kell szaporítani. Sziklapárkányait és lejtőit szép magyar növényekkel kell benépesíteni. Szikláktól védett helyeire örökzöld növényeket kell telepíteni, hogy a hegy sziklás része a pesti oldalról nézve télen is zöldet mutasson. Örömmel kell megállapítanunk, hogy MORBITZER kertészeti igazgató úr a barlangkáporna fölötti lejtő egyes pontjaira már több magyar növényt telepített, amelyek tavaszi virágzásukban már az idén is kedves látványt nyújtottak. Szeretettel fogadta gondjába a törökvilágból ittmaradt török pirosítót (*Peganum harmala*) és fügefácskákat is. A török pirosító ugyan nem díszítő eleme a Gellérthegynél, de mint török emlék, megérdemli a gondozást.

Mielőtt elbúcsúznánk a Gellérthegytől, vessünk még egy pillantást a pesti oldalra. Feltűnik, hogy csak a Dunaparton van egy vékony sor akácfa. Mögötte messzire terjedő háztenger! Az akácfasor csak két helyen szélesedik ki: a Vigadó előtt és a Ferenc József-téren. Úgy hallok, hogy a Vigadó előtti árnyas kis kertecskét halálra ítélték. Fairtással nem lehet Budapestet kedvesebbé és egészségesebbé tenni. Azok, akik a várost fairtással akarják szépíteni, nézzenek a Vigadó-térről a budai oldalra, látni fogják, hogy mit köszönhet ez az oldal és maga a Várhegy is gazdag zöld lombjának.

A V á r k e r t hangulatos szépségeit közönségünk alig ismeri. Többnyire meg kell elégednünk azzal a páratlan szép kilátással, amit a legfelső terraszról élvezhetünk.

Annál ismeretesebb a Margitsziget. Ismertem még abban az időben, amikor csak hajóval lehetett elérni, amikor partjait kőfal helyett fűzfák szegélyezték és amikor nem voltak palotái és sporttelepei, de több

5. kép. Részlet a budapesti Állatkert pálmaházának belsejéből. ·
Elöl: *Morenia corallina*; középen, kissé jobbra: *Pandanus utilis* (csavarospálma); a háttérben a szárnyas levelű *Areca sapida*.

természetesség volt benne. Nem sírom vissza a multat. Gyönyörű a sziget most is. Amikor a szép Celtisek között orgonanyílás idejében a szigetre lépünk, a virágok özöne és a szebbnél-szebb fák kicsinye-nagyja fogad. Csakhamar szembekerülünk a nyárfák, fűzek, diófák, jávorfák,

vadgesztenyék, platánok óriásaival. Párjuk nincs Budapesten. A sziget terjedelmes pompás füves térségei és a rajtok álló magányos fák és facsopor-
tok festői képet nyújtanak. A természetes bozótos erdőben rejtőzködő
regényes romok akaratlanul is az Árpádok korába vezetik gondolatainkat,
amikor a sziget klastromokkal volt betelepítve. A törökvilágban elpusztult
minden régebbi alkotás. A sziget vadonná lett. BÉL MÁTYÁS idejében
már csak fűterméseért becsülték. Új virágzásnak 1795-ben indult a sziget,
amikor a szenvedélyesen kertészkedő JÓZSEF nádor tartózkodási helyévé
választotta. Rövidesen pompás parkká fejlesztette. Idősebb JÓZSEF királyi
herceg folytatta ezt a munkát, amelyben nagy segítségére udvari főkertésze,
MAGYAR GYÖRGY és JÁMBOR LAJOS tájkertész volt. A régi híres rózsakert
is az ő műve volt. A mostani rózsakert a szigetnek elsőrangú látvá-
nyossága, melyet hangulatosan díszít ERZSÉBET királyné szép szobra.
Ugyancsak kedves pontja a szigetnek az a tölgyfacsoport, amelynek
árnyában ARANY JÁNOS szobra áll. Ezt a helyet szerette a nagy költő
legjobban. Meg is írta 1877-ben, hogy tölgyek alatt vágya nyugodni.
Vajjon teljesült-e kívánsága? Még egy érdekes látnivalója van a sziget-
nek: az artézi kút vizesése. A nyáron is gőzölgő, kénesszagú víznek több
ágban való esése, a medence kékesszínű vize és a köveknek barnás és zöld
sikamlós bevonata az idegeneket mindig nagyon érdekli. Ennek a víznek
mikroszkópikus növényzetét ISTVÁNFFI GYULA tanulmányozta. A Margit-
sziget kertészetének legújabb tevékenységét a következő adatok jellem-
zik. A sziget területe 165 kat. hold, amelyből 5 hold virággal és rózsával
van betelepítve, 95 hold pázsittakaró, 12 hold pedig fás és cserjés terület.
Rózsából van 150 fajta és mintegy 27000 darab. Kiültettek 8000 fenyő-
csemétét, a sétatuk mentén pedig sok ezer számára ibolyát, gyöngy-
virágot és erdei Cyclament. Újonnan parkiroztak 46 holdat. Hogy a
Dunától elhódított, kavicssal feltöltött nagy terület parkirozása mennyi
körülményt és tudást kívánt, azt könnyű elképzelni. A dunaparti sétat-
nyokat végesvéig rózsákkal díszítették. Még meg kell említenünk, hogy
a sziget kertészete két részre tagolódik: a virágkertészetre és a tájkerté-
szetre; előbbi vezetője KOHL RÓBERT, utóbbi vezetője KUNSCH ANTAL.

Nagyon ajánlom a növényvilág barátainak az Állatkert meg-
tekintését is. Az új Állatkert 1912-ben nyílt meg. Első igazgatója és meg-
teremtője LENDL ADOLF volt. Az utak mentén mintegy 2400 fás növény
van, közöttük igen sok érdekesség. Nevüket táblák jelzik. Igazi meg-
lepetés a pálmaházban vár reánk. A majnafrankfurti híres pálmaház
mintájára épült üvegház nagycsarnoka 18 m magas, 14 m széles és 38 m
hosszú. Az oldalszárnyakkal együtt területe 1800 m². A belépő úgy érzi,
mintha trópusi erdőbe jutott volna. Gyönyörködhetik a pálmafélék le-
nyűgöző szépségében. Egmássallett nyúlnak a magasba az *Areca sapida*,
a *Seafortia elegans*, a csavarosan növényező *Pandanus utilis*, a *Livistona* és a
Kentia-félék. Szépek a pálmához hasonló *Cycas*-félék. Különös neveze-
tessége a 400—500 éves ausztráliai faalakú haraszt, a *Dicksonia ant-*
arctica. Az Új-Kaledóniából való *Araucaria Cookii* a kupola tetejéig ér.
Van a pálmaháznak egy olyan szép páfránya is, melynek levele eléri a
két métert, ez a *Polypodium aureum*. A trópusi világból természetesen
nem hiányozhatnak az elevenzöld karcsú *Bambusok* és a tetőig felkúszó
Ficusok sem. A vízmedence körül gyeptakarónak a szép, üde *Selaginella*-
féléket használták fel. Az oldalszárnyakban 87 fajta Orchideának mintegy

200 darabja és a pozsgás növényeknek 190 fajtájából mintegy 600 darab mutatja többek közt a pálmaháznak kisebb növényekben való gazdagságát. Augusztusban mindezekon kívül a *Gloxiniák*, *Begoniák*, *Caladiumok*

6. kép. Részlet a budapesti Egyetemi Növénykert pálmaházából. Középen a *Cattleye Gasceliana* virágai vannak; mögötte a *Dioon edule* és jobbra a *Livistona chinensis* és a *Ceratozamia mexicana* levelei látszanak.

és *Celosiák* fogják a figyelmet maguk felé irányítani. Mindez a sok szépség részben ajándékozás útján gyűlt össze. Fenntartásuk és ápolásuk KIRÁLY LAJOS kertészeti felügyelő nagy szakértelmét dicséri.

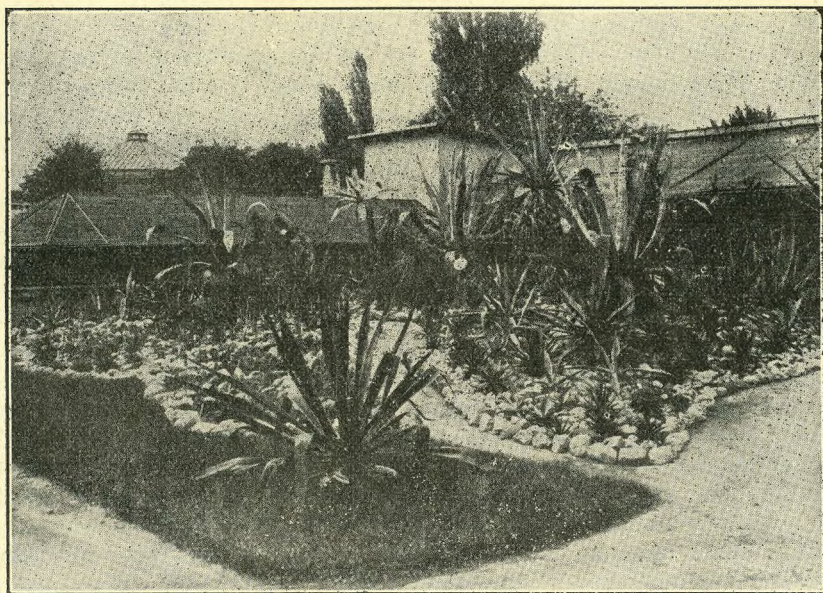
Budapest egy másik nevezetessége a P á z m á n y P é t e r T u d - e g y e t e m N ö v é n y k e r t j e. Viszontagságos történetét Gombocz Endre írta meg tüzetesen. Most sem ért nyugvóponthoz, mert abba a helyzetbe, hogy eredetileg 28 holdnyi területét 6 holdra csökkentették, nem lehet belenyugodni. A ritka és szép nagy fák legnagyobb részét a klinikák építése idejében kiirtották; ezeket a szűkre szabott helyen pótolni nem lehet. Néhány megcsodálni való ékessége mégis megmaradt. Ilyen a *Ginkgo biloba*, melynek 15 m magas terebélyes fái immár 80 évesek. Az egyik bőven szokott gyümölcsözni. Sehol másutt hazánkban ilyen szép *Ginkgo* nem található. Feltűnően szép az ide-oda kanyargó *Wistaria chinensis* és a *Sophora japonica* két öreg fája. A fák barátai ezeken kívül is még sok dendrológiai érdekességet találnak. A közönség főleg az exotikus növények iránt érdeklődik. Az érdeklődés középpontja a Viktória-ház. Ennek medencéjében bontja ki hatalmas kerek leveleit és óriási nagy virágját az Amazon tündérrózsája, a *Victoria regia*. 1886 óta van ezen a helyen. Hazánkban másutt nem művelik, ami érthető is, mert különleges igényei vannak: megkívánja, hogy a levegő hőmérséklete 35—40 C° és a vízé 30—35 C° legyen. A Növénykertben magot is érlel és magról is szaporítják. Társa ugyanebben a meleg medencében az *Euryale ferox* indiai tündérrózsája, melynek 80 cm széles kerek levelei mindkét lapjukon tüskések. Itt találjuk többek közt a *Dracaena*- és *Sansevieria*-félék néhány szép változatát és a magasbanyúló cukornád és papiruszkáka gyönyörű példányait. A Viktória-ház közelében levő üvegházakban a tropikus növényeknek gazdag gyűjteményét csodálhatjuk. Ezek sorából ki kell emelni a pozsgás növények érdekes fajokban bővelkedő társaságát. A ritkaságok közé tartoznak a virágzó *Stapeliák*. Bővebb méltányolást érdemelnének a kancsóslevelű *Nepenthesek*, a szépen virágzó *Bromeliák*, a változatos alakú és színű orchideák és ezek sorában különösen a színezett erzetű levelekkel növényfajok, a páfrányok, *Selaginellák*, *Platyneriumok*. A pozsgás növényeknek gazdag gyűjteményét találjuk szabadon is. Érthető, ha a főváros kaktuszkedvelői ezek társaságában tartják rendszeres havi összejöveteleiket, hogy a pozsgás növényekre vonatkozó megfigyeléseiket egymással közölgék.

A pálmák egy része is a szabadban tölti a nyarat. A legnagyobbak azonban a pálmaházban maradnak. A pálmaház 1863-ban épült. Kupolacsarnoka 17 m hosszú és széles, 12 m magas. Az oldalszárnyak hossza 22.6 m, szélessége 6.5 m és magassága 6.6 m. Ebben az üvegházban találjuk most a következő nagyságokat: *Phoenix canariensis* (8 m magas), *Livistona* félék (10 m), a 100 éves *Cycas circinalis* (6 m), *Pandanus silvestris* (10 m), *Jucca elephantipes* (10 m), *Musa sapientum* (8 m), mely az idén meghozza banánatermését is, a 100 éves *Dioon edule*, a *Ceratozamia mexicana*, amelynek szárnyas levelei 2 m hosszúak. Érdekes látványosság a *Monstera deliciosa*, melynek eredeti törzse már régen elkorhadt és mégis jól érzi magát, mert 10 m hosszú kötélszerű légyökereivel pótolja elvesztett törzsét és gyökerét.

Hogy a Növénykertnek ezeken kívül is számos más érdekes és tanulmányos látnivalója van, azt nem is kell bizonyíthatnom. Ezek sorából csak a hazai flóra több nevezetes növénycsoportjára, a gyógynövényekre, a havasi növényekre és a hűsevő növényekre hívom fel a figyelmet. Az a 15.000 ember, aki a Növénykertet egy év folyamán megnézi, valóban

hálás lehet SCHNEIDER JÓZSEF kertészeti főfelügyelő úrnak, aki ezen a kis területen olyan nagy sikerrel oldja meg a legnehezebb kertészeti feladatokat is.

Az állami Kertészeti Tanintézet a Gellérthegy déli lejtőjén 14 holdnyi területen 1894-ben kezdte meg működését. Ennek a fontos működésnek részletesebb ismertetésére — sajnos — nem terjeszkedek ki. Jellemzésül felemlítem, hogy JÓKAI, aki mindig büszkén vallotta magát kertésznek, 1897-ben ezt az intézetet „a gellérthegy-i paradicsom“-nak nevezte. Ugyanakkor azt írta, hogy szeretne egy esztendőn át tanuló lenni ANGYAL DEZSŐ kertészeti tanintézetében. Az intézet

7. kép. Amerikai pozsgás növények a budapesti Egyetemi Növénykertben.

dendrológiai gyűjteménye közel 3000-féle fás növényt foglal magában. Különös érdekessége a kertnek a két hatalmas, mintegy 18 m magas, oszlopalakú *Libocedrus decurram*. Figyelmet érdemel a *Pinus halepensis*, *Brutia* fenyő is. Megemlítem, hogy a *Ginkgo* egyik fája már négy év óta gyümölcsözik. Nevezetesek a *Picea pungens* és a tiszafa különböző alakjai is. MAGYAR GYULA megfigyelte, hogy a kert kötött dolomitos agyagtalajában az amerikai diófélék jól fejlődnek, míg az ázsiai eredetűek visszamaradnak. A tölgyek fordítva viselkednek: az amerikai tölgyeket nem lehetett meghonosítani, mert nem szeretik a meszes talajt. A dendrológiai érdekességek száma olyan nagy, hogy azoknak kis részét sem tudnám e helyen felsorolni. Csak példaképpen említem, hogy egyedül a vadgesztenyefából van mintegy húszféle fajta és faj. Sőt a *Prunus serrulatából* 27 fajta van a kertben. Ezek közt vannak azok is, amelyeket TOMOYOSHI SUMIJOKA lelkes japán barátunk nemzeti ajándékkul küldött Magyarországnak. A virágágyi és üvegházi növényeknek nagy számára is csak ebben az

egy sorban hívhatom fel az érdeklődők figyelmét. Annyit mégis meg kell említenem, hogy a tanintézet különös gondot fordít a magyar flóra kiváló ékességeinek összegyűjtésére és szaporítására. Tömegesen szaporítják például a *Sternbergiát*, hogy vele pázsitos lejtőket díszítsenek. Megvan a *Linum dolomiticum* és Magyarország valamennyi kőkörcsine is. Rendkívül jelentős és nagyon sikeres MAGYAR GYULÁnak az a fáradhatatlan iparkodása, amellyel mesterséges beporzás útján új hybridákat állít elő. Ezek közül már is nagy elismeréssel fogadták az angol kertészek a szép és illatos felfutó *Lonicera Tellmannianát*. Le kell mondanom arról is, hogy a tanintézet gyümölcészeti és virágkertészeti osztályának fontos tevékenységét méltassam. Annyi bizonyos, hogy az állami Kertészeti Tanintézet megérdemli, hogy a közönség szeretetébe fogadja!

Meg kell említenem, hogy a Székesfevárosi Kertészkepzező Iskola (VII., Egressy-út 73.) is rendkívül gazdag növényanyaggal rendelkezik. Ennek igazolására csak egy-két számot jegyzek fel. Van az intézetnek 187 almafajtája, 150-féle pozsgás növénye, 40-féle *Hortensziája*, 120-féle *Chrysanthemumja*, 140-féle *Dahliája* (ezek közt 50 fajta magyar nevet visel), 33-féle pünkösdi rózsája. Az az eléggé nem méltányolható tevékenység, melyet ez az intézet és elsősorban igazgatója, VARGA MÁRTON a tulipánok termesztése érdekében kifejt, a legnagyobb mértékben elismerésreméltó. Aki az intézet 120 féle tulipánjának tömeges virágzását látta, az soha sem felejt el azt a pompás színes képet, amelyhez foghatót bizonyára csakis Hollandia tulipánmezői nyújthatnak.

A Magyar Nemzeti Múzeum Növénytára a szárított növények gyűjteményét foglalja magában. Igaz, hogy a szárítással, vagy más eljárással konzervált növény nem tartja meg az élő növény üdeségét, színét, illatát, még sem mondhatjuk azt, hogy nem tudja pótolni az élő növényt. A herbárium jelentősége és értéke éppen abban van, hogy tanulmányozás céljára hozzáférhetővé teszi azokat a növényeket is, amelyek a földkerekségének különböző pontjain élnek és amelyeket élő állapotban nem is volna módunk a kellő időpontban megszerezni. De ne is menjünk távoli világrészekbe, hogy a herbárium szükséges voltát bebizonyítsuk. A természetben és a kertekben csak a nyári időszakban találunk meg a keresett növényt, amely éppen érdeklődésünket leköti, míg a herbáriumban megtaláljuk a tél folyamán is. A növények tanulmányozásához jó összehasonlító anyagra van szükségünk, amit szintén a herbáriumban találunk meg a legkönnyebben. A Növénytárnak azonban nemcsak az a feladata, hogy a növényeket minél több helyről nagyobb számban összegyűjtse, megőrizze és tanulmányozza, hanem az is, hogy a növények bemutatásával az érdeklődő közönséget oktassa. A Növénytár ezt a célját szárított növények és növények képeinek szemléltetésével akarja elérni. A közönség gyönyörködhetik CSAPODY VERA mesteri akvarellképeiben, VAJDA ERNŐ, VAJDA LÁSZLÓ és PÉNZES ANTAL elsőrangú fényképeiben, amelyek mind hazánk egyes növényeit ábrázolják. Üvegtáblák alatt láthatók Magyarország egyes vidékeinek jellemzőbb virágos növényei, továbbá a gombák, zuzmók, moszatok, mohok, páfrányok és zsurlók jellegzetesebb fajai. Akik a növények betegségei, gubacsai, vagy a házakban pusztító farontó gombák iránt érdeklődnek, szintén sok tanulságos szemléltető tárgyat találnak. Meg kell említenem, hogy a Növénytár őrzi KOSSUTH LAJOS és KITAIBEL PÁLnak herbáriumát. KOSSUTH növény-

gyűjteményének 10 lapja is közszemlére van kitéve. Hogy a közönségnek némi fogalma legyen a Növénytár anyagának gazdagságáról, felemlítem, hogy közel 600.000 növényt foglal magában. Szakkönyvtárában több mint 15.000 botanikai mű van. Herbáriumának jelentékeny része és könyvtárának legértékesebb művei HAYNALD LAJOS volt kalocsai érsek hagyatékából valók.

A Növénytár 1870-ben alakult. Ekkor vált ki a Magyar Nemzeti Múzeum „Természettár“-ából, mely 1810-ben létesült. Jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia II. emeletét foglalja el, ahol már alig-alig fér el. Ideális megoldás az volna, ha a Magyar Nemzeti Múzeum Növénytára olyan különálló épületben nyerne elhelyezkedést, mely egy botanikai kertben állana. Ezt a megoldást egy szebb és boldogabb jövőtől várjuk.

Dr. Moesz Gusztáv.